

Прегледни чланак

УДК 991.3:929 ЦВИЈИЋ Ј.
Review article**Живадин Јовичић****ЦВИЈИЋЕВА АНТРОПОГЕОГРАФСКА МИСАО – ИДЕЈНА
ОСНОВА САВРЕМЕНЕ ГЕОГРАФИЈЕ¹**

Извод: Били смо подстакнути идејама "географизације географије" у руској научној пракси после пропасти Совјетског Савеза, прихватајући ту парадигму као специфичну кондензацију развучености и неодређености предмета географских истраживања. У *географисаној географији* не би било места за оне географске дисциплине које се сукобљавају са наводно сродним и географији блиским наукама, као што су, на пример, геологија и етнологија. Цвијићева антропогеографија могла би бити та *географисана географија* или боље речено требало би очекивати антропогеографизацију географије. У томе се може ићи тако далеко да све оно што се не може уклопити у антропогеографски Цвијићев концепт, не може бити географија, и питање је у којој се мери то мора антропогеографисати.

Кључне речи: Цвијић, антропогеографија, филозофија, географизација, теорија, пракса

Abstract: In the period after the end of the existence of the SSSR, we were supported by the ideas of the "geographisation of geography" accepting the term as a specific one telling us about the imprecision of the geographical investigations. According to that, in the *geographisation of geography* there would not be the place for those disciplines which are in the discrepancy with so called similar sciences as geology or ethnology. Cvijic's anthropogeography could be the *geographisatied geography* or better to say it should be expected to appear the anthropogeographisated geography. This line could be prolonged to the extent, that whatever it could not be put into Cvijic's concept of anthropogeography, could be put into consideration as geography or could be measured as anthropogeography.

Key words: Cvijic, anthropogeography, geographisation, theory, practice

Живимо у времену када се умножавају научне дисциплине, и истовремено долази до интеграције научне мисли. Примера за прву тезу је безброј: у пољопривреди, техници, медицини, али и у научним доменама као што су физика, психологија, па и географија наравно. Примери за другу

¹ Рад саопштен на научном скупу: "Друштвено-политичка делатност Јована Цвијића" у организацији Одељења друштвених наука Српске академије наука и уметности (21–22. новембар 2002)

тезу су такоређи спектакуларни, општепризнати и прихваћени: екологија, роботика, астронаутика... Управо, ситуација је таква да интеграциони тренд доводи у питање све могуће систематизације и поделе у науци. За географију то је веома значајно пошто у њеном склопу постоје научне дисциплине које се по предмету изучавања такоређи не могу довести у везу. Геоморфологија се, на пример, бави изучавањем рељефа, а демографија изучавањем становништва. Нису различити само предмети, већ и методи истраживања. Произилази да географија или није јединствена наука, што би био апсурд имајући у виду да је она једна од најстаријих наука, или се морају променити критеријуми у класификацији наука на природне и друштвене. Свакако, на садашњем нивоу интегрисаности научних дисциплина ова дилема је излишна.

У склопу географије постоје дисциплине које имају веома различите предмете истраживања, али постоје и познати географи који су се са подједнаким успехом бавили различитим дисциплинама. Поменућемо само Де Мартона, једног од највећих француских географа, али и Котљакова, актуелног директора Географског института Руске академије наука. Наравно, наш Јован Цвијић, такође светски познат, са подједнаким успехом бавио се геоморфологијом и антропогеографијом. И Цвијићеви ученици огледали су се поред својих основних дисциплина и у другим доменима географских истраживања. Боривоје Ж. Милојевић је најбољи пример, који се управо сматра наследником Ј. Цвијића у регионалној географији, а ова географска научна дисциплина у методолошком погледу изражава позиције јединствене географије.

Цвијић – научник светских размера

Томови опсежних студија и преко десет хиљада написаних страница – и после Вука засигурно највећа национална фигура у културној историји Срба – сврставају *Цвијића* у научнике светског гласа. Вук реформатор умире 1864. године, а годину дана касније у Вуковом крају рађа се *Јован Цвијић*. Завршио је студије географије у Бечу код веома познатих аустријских географа – *Едварда Сиса* и *Валтера Пенка*. Од њих је много научио, али им то на најбољи начин враћа својом монографијом и докторском дисертацијом на немачком "Das Karstphänomen". Ова монографија, објављена 1893. године, била је довољан разлог да се *Цвијић* уврсти међу великани српске и светске географије. Отворен је проблем тајанственог физичкогеографског феномена, али је отворено и поље широког интересовања за Балканско полуострво, које је скоро четири века било под турском доминацијом и отргнуто од Европе.

Изненадио је *Ј. Цвијић* своје бечке професоре откривањем трагова глацијације на Балканском полуострву, али су и друга његова дела, пре

свега двотомна "Геоморфологија" великог формата и картографски богато илустрована, потврдила сву величину овог српског научника. Он спада у ретке српске научнике који су били признати у свету и код нас. Наиме, И два пута је биран за ректора Београдског универзитета, а прерана смрт (1927) затекла га је на функцији председника Српске академије наука.

Нећемо се бавити хвалоспевима овом географском великану. У прилог томе цитираћемо *Војислава С. Радовановића*, Цвијићевог ученика и једног од најбољих познавалаца Цвијићевог научног стваралаштва: "Животно и научно дело Јована Цвијића је колико велико толико и многоструко. Оно својим предметима научних проматрања и научноистраживачком и стваралачком мисли далеко превазилази оквир једне науке у обичном смислу: изучавањем земље и народа оно обухвата широки обим природних наука на једној и друштвених наука на другој страни".¹

За потребе наших разматрања наводимо неколико библиографских јединица које илуструју Цвијићево стваралаштво:

– Боривоје Ж. Милојевић: Јован Цвијић почасни члан Географског друштва СССР-а,

– Војислав С. Радовановић: Јован Цвијић и српска антропогеографска школа,

– Душан Недељковић: О психичком типу Јужносрбијанаца (успомену Јована Цвијића – свога учитеља у етнопсихологији),

– Боривоје Ж. Милојевић: Мишљење страних научника о радовима Јована Цвијића,

– Јован Ердељановић: Јован Цвијић и наша наука о народу,

– Нино Жупанић: Антрополошки карактер Јована Цвијића,

– Emm. De Martonne: J Cvijic et son oeuvre Yougoslave и

– Јиржи Данеш: О научном раду Јована Цвијића.

Дуго би требало наводити домаће и стране ауторе који су величали Цвијићево дело. Приликом обележавања тридесетогодишњице смрти *Јована Цвијића*, у Српској Академији наука 1957. године тадашњи председник *Александар Белић* је рекао: "У Цвијићу су се остварила она велика истина о правом смислу за научни рад који су означили толики синови нашег народа као: Вук, Даничић, Стојан Новаковић, Тесла, Мих. Петровић и др. У ред оних стваралаца у којима се ти сјајни услови сваког научног успеха јасно огледају – *Цвијић* заузима једно од почасних места".²

Са монографијом о карсту објављеној на немачком 1893. године *Цвијић* је постао доктор филозофије у Бечу, а 25 година касније објавио је

¹ В. С. Радовановић, **Јован Цвијић**, Гласник етнографског института САНУ I–III, Београд, 1953/54, стр. 3.

² У спомен тридесетогодишњице смрти Јована Цвијића, Посебна издања САНУ, Београд, 1957.

на француском "La Peninsule Balkanique", генијално дело у којем излаже, по нашем мишљењу, филозофска питања антропогеографије и географске науке у целини. "Карст" је непревазиђена студија историјски, методолошки, феноменолошки. "Балканско полуострво" је геофилозофско провиђење, студија у којој физичкогеографски проблем крашког феномена уступа место феномену етнопсихичких особина у регији коју Цвијић представља свету, а која ће постати толико актуелна на почетку XX века.

На Балкану постоје светски познате области краса ("Динарски крас"), као и феномени глацијалног рељефа на Проклетијама и Рили, али о томе нема много написаног у Цвијићевом "Балканском полуострву". У овој монографији, која је са француског преведена на српски 1922, осећа се мала празнина у такорећи симболично обрађеним физичкогеографским особинама овог дела старог континента. Цвијићево представљање Балкана у истоименом делу добило је на актуелности и догађањима на крају XX века (ратови и бежаније), али је још више актуелно у вези са путевима политике и економске стабилизације. Природна средина на Балкану ("котлинско-планинска шаховска табла") је у условима неразвијених средстава комуницирања деловала изолирајуће и предиспонирала је, али и појачавала пре свега племенску шареноликост у етничком погледу. На крају XX века, у условима веома развијених саобраћајних и општекомуникацијских средстава, уследили су процеси такозване глобализације, али и неминовни отпори, од неслагања и протеста до нетрпељивости и крвавих обрачуна на теренима балканске учмалости и примитивизма. У међуконтиненталним размерама предности глобализације су у оружаном моћи разарајућих ракета са осиромашеним уранијумом, чији се укус осетио у Србији, али са могућим атомским главама на тим ракетама, против којих се још увек могу борити мудре главе, и ту су и "луде краве", "сида", па и не знамо зашто самоуништавајуће главе које су у јесен 2001. демонстрирале у Њујорку итд. На балканским меридијанима има и глобализације, у којој моћни не одустају од својих метода оснивања веома комфорних војних база, као што су код Тузле (Босна) или између Витине и Урошевца (Косово и Метохија).

На Балкану, као и у Африци, надјачава такозвано грађанско право, при чему долази до изражаја агресивни наталитет, а узмичу и нестају без заштите, не православне и католичке, већ малокрвне нације, које десеткује бела куга. Међутим, дотиче се ова проблематика и Цвијићевих "психичких особина Јужних Словена" као предмета антропогеографије.¹

Цвијић – географ као антропогеограф од својих првих научних радова

Карст и глацијални рељеф остају такви и после једног века Цвијићевих проучавања и у томе не може бити већих истраживачких изненађе-

¹ Ј. Цвијић, *Балканско полуострво*, САНУ и др., Београд, 1991, стр. 548.

ња. Напротив, где је велики научник опсервирао човекову природу и друштвену индивидуалност све више интригира истраживаче, а географе би морало то и да узбуђује.

Цвијић је на самом почетку своје каријере, како то оцењује *Војислав С. Радовановић*, један од најбољих, али усуђујемо се рећи и најбољи познавалац целокупног дела и стваралаштва овог генијалног истраживача – ”имао јасне научне погледе на проблеме целокупне географске науке, и географије физичке природе и географије људи”.¹ Придружујемо се тој оцени и посебно наглашавамо Цвијићево мишљење о антропогеографији у приступном предавању ”Данашње стање географске науке”, када је 1893. године постављен за професора научне географије и антропогеографије: ”Антропогеографија – подвлачи *Цвијић*, као професор Велике школе у 28 години живота – има посла са компликованим организмом друштва и расправља једну од најтежих тема које су икад занимале дух човечији: утицај целокупне природе на творевине људске и особине духа народног”.² Скоро свака реч о овој Цвијићевој промисли старој око 110 година има и данас истоветно, али и актуелније значење, имајући у виду и да је у том уводном предавању *Цвијић* указао на ”утицај друштва и људских творевина, кретања и остале активности на природу, на целокупну географију света”.

И данас људска друштва са компликованим организмима – свеједно да ли је реч о друштву моћних, о друштву гладних и немоћних, о друштву научних елита, или о друштву аморфних маса, а и цео свет је друштво у транзицији са дугом лепо стратификованом или веома рогобатном историјом. У вези са историјом и перспективама јасно је да човека и друштво не интересује ”дилеме” да ли је нешто у рељефу, на пример, глацијалног или лакустријског порекла, много је важније у ком смислу се трансформише човекова природа, или колико је сама по себи природна и та човекова веза са материјалним окружењем. У том смислу Цвијићева оцена о *компликованом механизму људских друштава* је још компликованија, а тај компликовани организам може бити и сам човеков организам опседнут спољним ризицима о којима је било речи (нуклеарни отпад, вируси итд.). Значи и однос тих двају компликованих организама – човекове јединке и света, чак и као глобално друштво, постају још компликованији.

Међусобни утицај човека и остале природе су и данас, као и у време Цвијића, ”једна од тежих тема која је икад занимала дух човечији”. Биће то још више у будућности, или све док човечији гениј не почне самог себе да негира компјутерским ”перпетуумобилом” или ће и дефинитивно утонати у свој ”генијални отпад” нуклеарног и вирусног порекла.

¹ В. С. Радовановић, *наведени рад*, стр. 23.

² Ј. Цвијић, *Данашње стање географске науке*, Уводно предавање из географије, Наставник, књ. 4, Београд, 1893, стр. 199.

Антропогеографизација географије – основа њеног даљег развоја

Човек као социобиолошко биће је неприкосновен. Познате и још увек непознате супстанце (антиматерија, на пример), откривене и неоткривене законитости општег развоја губе смисао ван човекове свести, и опште и појединачне. То важи посебно за науку, као потребу сазнања, а важи и за географију као научну потребу. У уџбенички систематизованом и сређе-ном прегледу загребачки географ *М. Вреск* је показао колико постоји концептуалних основа у географској науци или географским наукама. И као што је овај аутор успео да научно систематизује тај широки спектар, као да му није ни било стало да и себе у томе пронађе, што ни најмање не умањује вредност његовог Увода у географију.

Били смо подстакнути идејама ”географизације географије” у руској географији у периоду после пропасти СССР-а, прихватајући ту парадигму као специфичну кондензацију развучености и неодређености предмета географских истраживања. У *географисаној географији* не би било места за оне географске дисциплине које се сукобљавају са наводно сродним и географији блиским наукама, као што су на пример геологија и етнологија. Цвијићева антропогеографија могла би бити та *географисана географија* или боље речено требало би очекивати антропогеографизацију географије. У томе се може ићи тако далеко да све оно што се не може уклопити у антропогеографски Цвијићев концепт не може бити географија, и питање је у којој се мери мора то може антропогеографисати.

Реч је управо о ширим концептуалним захватима у географији, о чему је писао *Н. Барански*, а то су: социологизација, хуманизација, економизација, екологизација, а затим историцизам и регионализам. То су оне центрипеталне линије које опредељују интеграциони потенцијал географских истраживања и целину географије. Значи под географизацијом подразумевамо смисао већег степена интеграције у систему географских наука и географског мишљења. На линији географизације централно место припада интеграционим везама геопросторних и предметно-тематских истраживања. Географизација се мора схватити и као значај одређивања улоге парцијалних и периферних истраживања у интеграционом концепту и систему географије. Нема и не може бити опасности да нека од тих истраживања крену путем удаљавања од географије, али се неупоредиво више добија ако се оне подведу под интеграциони концепт матичне науке. Биогеографска истраживања, на пример, у вези са екологијом добијају посебно место у географизацији система географских наука, али је то преломна линија, пошто и географска мисао, по руским географима, мора бити још више заснована на биогеографским идејама. Кажемо до преломна линија, имајући

¹ М. Вреск, *Увод у географију*, Школска књига, Загреб, 1997.

у виду и варијанту биогеографије, више ослоњену на биолошке науке. То такође важи, а можда и више, за климатологију или да кажемо геоклиматологију, за демографију или да кажемо демогеографију. Напротив, са ослоњцем на целину географије или на јединствену географију и њен веома снажан интеграциони концепт поменуте дисциплине наступаће знатно супериорније према проблемима интердисциплинарних истраживања. Географизација није само процес јаче интеграције у целину географије, већ и јачи утицај целине на појединачне дисциплине. Географизација је етапа јачања целине географије у периоду веома разуђених и диференцираних истраживања; наравно, не само географских, али је у томе већа потреба новог концептуалног приступа нашој науци.

Размишљања о могућностима антропогеографизације као географизације у српској географији

Српску географију утемељио је *Јован Цвијић* у првој четвртини XX века. Он је са задовољством, може се рећи, био на линији јединствене географије, самим тим што је био велики геоморфолог и исто толико велики антропогеограф. Небитно је и скоро бесмислено бавити се преиспитивањима резултата геоморфолошких истраживања овог великог научника. Јасно је да се применом савремене технологије, као што су радио-изотопи и ултразвук, на пример, могу решавати и веома компликовани проблеми геолошких и геоморфолошких истраживања. Скоро да су у томе непредвидиве могућности фотограметрије и компјутеристике. Не, није о томе реч, али је за мене као рођеног Шумадинца и релативно доброг познаваоца Шумадије такорећи безначајно питање да ли је рељефна пластика ове области абразиона, како је утврдио *Цвијић*, или је флувиоденудациона, како се данас сматра, или је можда полиморфна и полигенетска, како би се евентуално могло просуђивати. Цивилизацијски критеријуми маргинализују нека истраживања, а добијају изузетно друштвену вредност глобални пројекти, како фундаментални тако и развојни и примењени. Екологија и астрофизика, али и друге науке, фаворизују интердисциплинарна истраживања на виталним проблемима човечанства као што је заштита средине, вода за пиће, здрава храна или проналазак нових технологија. Управо глобална истраживања у географији, каква преовлађују у Русији и САД, морала би бити и преокупација географа у Србији. У том погледу требало би оцењивати данас и Цвијићеве резултате његове антропогеографске идеје од фундаменталног значаја. Можда су, по нашем мишљењу, захваљујући Цвијићевој антропогеографији и остварени запажени географски продори у области демографије, просторног планирања и туризмологије.

Неопходно је свестраније оценити Цвијићево антропогеографско дело, на чему данас, чини се више од географа раде социолози, историчари

и етнолози. Овим радом подстичемо таква размишљања и истраживања. Цвијићева антропогеографија и антропогеографска концепција је управо оригиналан концепт географизације географије и њених филозофски усмерених географа.¹

У географизацији географије или антропогеографизацији требало би се ослобађати оног што нема фундаментални научни значај, оног што није у складу са цивилизацијским развојем науке. Не би било ни коректно ни целисходно спорити се око питања које би географске дисциплине требало усагласити са фундаменталним концептом матичне науке, али је мање спорно да географске дисциплине које немају општегеографски значај имају и имаће све веће проблеме у свом развоју.

У географизацији географије у Србији треба сагледати и обједињавање њених кадровских потенцијала у смислу да геоморфолози или демографи буду више географи и да њихово садејство не буде по шеми ”једно преко другог”, већ ”једно са другим”, како је то писао Барански. Програми и пројекти су најбољи пут за оперативну географизацију научне мисли и примењених истраживања. У том смислу предлажемо тезе за размишљање, као могуће путоказе за деловање институција и појединаца.

Прво и најважније доктринарно питање је да географизација, односно антропогеографизација не може бити ни кампања ни обавезујући закључак, већ перманентни критички приступ према односу општег и појединачног, али увек у циљу кристализације фундаменталне географске идеје; ”Глобалност мора бити све значајнији део географског мишљења” – поручује *Машбиц*.²

Критика у развоју научног мишљења у географији не може се остварити вољом појединаца, па ни вољом групе истомишљеника. Напротив, само шири географски форуми могу верификовати појединачне научне погледе и учинке. Више од тога је представљање пред лицем сродних струка и на мултидисциплинарним форумима, јер се само тако може постићи посебна друштвена афирмација и интегритет географије у систему наука. Не смемо толерисати бескорисну географију, али у томе не можемо сами себе оцењивати.

Зна се да је на радном столу Баранског после његове смрти 1963. остала неразјашњена идеја о географији као ”народној науци”. Углавном се тумачи да је један од водећих географа XX века под овим подразумевао ширење географске културе, односно њено понародњавање. Чудно је, међутим, да су на томе успеле неке експерименталне природне науке иако се

¹ Ж. Јовичић, **Географизација географије један од фундаменталних задатака њеног даљег развоја**, Зборник радова, Географски институт ”Јован Цвијић” САНУ, Београд, 1996.

² Ђ. Г. Машбиц, **Тенденции развития географической мысли**, Известия Академии наук СССР-сеия географическая, Но 4, Москва, 1990.

географија у својим истраживањима бави и животом народа. И на овом задатку као да нам недостаје Цвијићев дух мобилизације и широког окупљања у организацији истраживања и у ширењу географских идеја.

На плану оперативних истраживања и преузимању националних задатака географије много је отворених питања. Реч је пре свега о преузимању одређеног степена одговорности за збивања у геопростору. Немамо илузија да бисмо у том могли доћи до већег изражаја у било ком смислу, али је недопустиво да смо остали у анонимности, а толико се тога збивало у етничким просторима Срба.

Рад на Просторном плану Србије је пример где су географи имали значајну и истакнуту улогу, али остаје чињеница да нам је недостајао већи степен координације. Политичка ликвидација туризмолошких студија, које су биле засноване на географским коренима, олакшана је и извесном дозом индиферентности у самој струци, без обзира како се та равнодушност могла протумачити.

Да ли се можемо изборити за час више у неком разреду основне школе, или зашто нисмо успели да се изборимо за предмет географије на учитељским факултетима, није само резултат немоћи ”задужених” за тзв. школска питања: То је можда и најтипичнији пример нужности географизације као потребе да се самозвани ”научни географи” замисле над овим питањем. Нужна је већа критичка маса географа, као што су Скупштине СГД, конгреси или нека врста сабора на којима би се утврђивала географска национална политика и отварале перспективе нашој струци.

Кад географија постане национална наука, када уђе у свест народа као што је то било у Цвијићево време, онда ни школска географија неће бити само наша брига. Сада смо на нивоу да ни сви географи не схватају школску географију као фундаментално питање наше струке и науке. Очигледно, географизација као комплексно и фундаментално питање развоја наше науке мора наћи своје место у организацији рада географских институција и нарочито у њиховој међусобној сарадњи. Цвијићева антропогеографија широм отвара врата географској науци у XXI веку. Морамо следити дух времена као што је то *Цвијић* учинио у своје време.

Živadin Jovičić

CVIJIC'S ANTROPOGEOGRAPHIC IDEA – A BASIC THOUGHT FOR THE CONTEMPORARY GEOGRAPHERS

Summary

Serbian geography has begun at the first quarter of the 20th century by Jovan Cvijic. We are pleased to note that Cvijic has been at the new line of geography by mere

fact that he was great geomorphologist and as great anthropogeography. It is unnecessary and even absurd to question the results of geomorphologic investigations of the great scientist. It is clear that by using the radio – isotopic and ultra sound; for instance, many complicated geological and geomorphologic problems could be solved. It is almost unpredictable to know the possibilities of photogram try and computers. No, this is not the content of the discussion, but for me, born in Sumadija, it is not at all important the question whether the relief of Sumadija is abrasive, as it has been pointed out by Cvijic, or fluviodenudationed, as it is said today, or it is perhaps, polymorphic or polygenetic, as it might be decided. The criteria founded by the development of civilization can marginalized some investigations and promote in a social sense more global projects, at the same time fundamental, developmental or applicable. Ecology, astrophysics and other sciences promote interdisciplinary investigations of the vital problems of human society. These are the environmental protection, drinking water, healthy food, or new technologies. Just like in Russia and USA, the main preoccupation of the geographers in Serbia should be global way of investigations in the field of geography. Cvijic's ideas of fundamental importance should be estimated in the same sense. According to our estimation, it might be that only by means of Cvijic's anthropogeography, we have the notable results in the field of demography, spatial planning and tourism logy.

It is highly necessary to estimate broadly Cvijic's anthropogeographical work. Today it seems that it has been investigated by the sociology, history, and ethnology, than by geography. Cvijic's anthropogeography is an original concept of geographized geography, and the geographers interested in philosophy.

In the geophysisation of geography or in the anthropogeography, there should be relieved of whatever not the fundamental science is and whatever is not in the trend of the contemporary development of science. It should not be either good or useful to discuss the question the basic concept of the geography as the science. It is less questionable to say that the geographical disciplines with ought broader importance, will have problem in their further development.

In the geographisation of geography in Serbia one should think of uniting its human resources, in a sense that experts in geomorphology or in demography, become more interested in geography, and that its mutual work does not "overlap each other" but it should be "in line with each other", as written by Baranski. Curricula and projects are the best way to come to the practical geography and the scientific thought and applied investigations. Having in mind everything previously mentioned, we suggest following ways of the work of institutions and scientists:

– First, and utmost it is the question of doctrine that the geophysisation or anthropogeography can be neither campaign nor the conclusion, but it can be permanent critical approach. It can be put in the relation of the general to individual, always having in mind the goal, the clarification of the fundamental geographical thought: "Globalization must be important part of the ideas in geography" – as famous Russian theoretical Masbic puts it.

– The will of an individual personality as well as the group of scientists having the same opinion, cannot be enough to critical the development of the scientific thought. On the contrary, only broader scientific associations can approve separate scientific data. Even more that that is the possibility to take part in conferences of the similar or in

Živadin Jovičić

terdisciplinary fields. This is the only way to achieve the separate social confirmation and integrity of geography in the system of sciences. We must not tolerate the useless geography, though we are not the one to estimate ourselves.

– It is well known that on the table of Barons, at the moment of his death in 1963, there was an idea of geography as “people’s science”. It is interpreted that one of the greatest geographers of the 20th century, had in mind the breeding of the geographical culture or its approach to people. It is strange, that in the same idea some experimental nature sciences have successive inspire of the fact that geography deals great deal with the life of people. This is the task where we need of Cvijic’s effort to broadly mobilize and collect people to organize investigation in the widening of geographical ideas.